

Civilförsvarsförbundet
www.civil.se

CIVILFÖRSVARSFÖRBUNDETS HISTORIA

Sammanställt av Gabriella Andersson - 2018

Innehållsförteckning

Civilförsvarsförbundets historia	3
Mellankrigstiden i Sverige	3
Försvarskommission 1930	3
Luftskyddsutredning 1936.....	5
Stockholms fasta försvar	6
Riksluftskyddsförbundet - Civilförsvarsförbundets start.....	6
Luftskyddsinspektionen.....	7
Luftskyddet SFS 1937: 504 – 506.....	8
Tidskriften Flyglarm	8
Hemskyddet	9
Tidskriften Luftskydd	10
Skyddsrum, 1938 - 1940.....	10
1939, 160 000 medlemmar	11
Bok om hemskyddet.....	11
1940-talet	12
Beredskapstiden	12
Ransonering.....	13
Civilförsvarets födelse	13
Civilförsvarsstyrelsen.....	14
Civilförsvarslagen.....	14
Det nya civila försvaret.....	14
Krigsslutet och frivilligheten.....	15
Tidskrift för Sveriges Civilförsvarets Utvärdering.....	15
Det kalla kriget.....	15
Överbefälhavarens uttalanden.....	16
Utvidgad utrymningsplanläggning med nytt skyddsrumprogram.....	16
1950-talet	18
Skyddsrumsplikten försvinner.....	18
Självskydd	19
Nya tag.....	20
1960-talet	21
Utdrag ur Civilförsvarslag (1960:74), 1 kap. Allmänna bestämmelser	21
Självskyddsutbildningen igång	22
Tidskriften Civilförsvarets Utvärdering blir Civilt Försvar.....	22
Allmänheten fjärras	22

Färre medlemmar	22
1970-talet	23
Kvinnor och barn	23
1980-talet	24
För både krig och fred	24
Civila Försvartidningen	25
Hemskyddet som beredskapsorganisation	25
Statens räddningsverk (SRV)	25
Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB).....	25
Nedskärningar i försvarsbeslut.....	26
Hemskyddsmässa	26
1990-talet	27
Överlevnads kunskap på export.....	27
Tidningen Civil	28
30 000 hemskyddare	28
Hitta Vilse®	28
Ungdomsläger och verksamhetsledare.....	29
Hembert	29
Hemskyddet i malpåse	29
Säkerhet & Överlevnad	29
Internet.....	29
2000-talet	30
Frivilliga resursgrupper.....	30
Uppfräschade barnsäkerhetsmaterial.....	30
Hjärta att hjälpa.....	30
Hjärtstartarregistret	31
Civilförsvarsförbundet idag.....	31
Vi utbildar	31
Vi informerar	31
Vi hjälper	31
Civilt försvar idag	32

Civilförsvarsförbundets historia

För att förstå det civila försvarets framväxt ska vi som inledning följa mellankrigstidens syn på krig och modern krigföring generellt. Här finns två spår att följa. Dels gäller det teknologi, framförallt flygstridskrafternas intåg och som resultat av detta idén om det totala kriget; dels handlar det om den krigsdemoraliserande stämning som rådde efter första världskriget. Som en konsekvens av det senare tog pacifistiska politiska idéer plats i politiken, vilka ledde till att en av de stora frågorna inom militär politik blev den om nedrustning.

Mellankrigstiden i Sverige

Den svenska militären, både armén och flottan, började fundera och handla utefter de nya flygstridskrafterna redan kring 1912, men det var först efter försvarsbeslutet 1925 som den självständiga vapengrenen flygvapnet instiftades av regeringen, med en egen befälhavare året efter. Det är från och med då som vi på allvar kan börja diskutera det svenska civila försvarets historia. De nya flygstridsvapnen innebar nämligen en helt ny syn på krigföring. Det stod klart att det nya kriget måste innebära en mobilisering av hela samhället.

Under begreppet *totalt krig*¹ ansågs samtliga delar av ett lands industriella kapacitet vara av värde för att upprätthålla det egna landets militära krigsinsatser. Detta innebar också att samtliga delar av ett samhälle också var lovligt byte för offensiva insatser från en motpart. Flygstridskrafterna var den enda vapenstyrka som kunde tränga djupt in bakom fiendens linjer och nå de industriella kärnområdena och därmed också bomba civilbefolkningen. Ur ett defensivt perspektiv innebar det ett problem. Hur skulle en befolkning skydda sig? Att på något sätt organisera allmänheten för skydd mot flygbombning ansågs då vara det enda sättet.

Eftersom de växlande lägena inom försvarsdebatten under mellankrigstiden påverkade försvaret generellt så berörde det också det civila försvarets utveckling. Grovt resonerat, sade man, så finns det två sätt att försvara en civilbefolkning mot flygbombning. Det ena sättet är aktivt och det andra är passivt. Den aktiva principen innebar att utforma flygstridskrafter för att möta anfallande bombplan i luften med understöd från artilleri och/eller anfalla fiendens flygbaser. Den passiva principen betydde att staten och militären skulle ombesörja skyddsrum, nedsläckning, brandbekämpning och evakuering av den civila befolkningen och på så sätt skydda dem och viktiga industriella centra.

Försvarskommission 1930

Dessa nya tankegångar fanns med i en bas för den kommande försvarskommissionens introduktion av terrorbombning som politisk påtryckningstaktik. Man framhöll där att en fiende skulle kunna använda hot om luftanfall som påtryckningsmedel för att nå politiska vinster. I detta sammanhang beskrevs ett utbyggt luftskydd för befolkningen som en förebyggande åtgärd tillsammans med ett starkt flygvapen; inte nödvändigtvis för att det skulle förväntas användas i praktiken, utan som ett slags avskräckningsförsvar.

Flera statliga luftförsvarsutredningar tillsattes mellan 1928 till 1931. En utredning föreslog en luftförsvarsorganisation inordnad under det militära försvaret, men fick tummen ner i riksdagen

¹ <http://civilforsvaret.humaniora.se>

främst av kostnadsskäl. Det egentliga utredningsarbetet gjordes framförallt inom ramen för försvarskommissionen FK 1930.

Den beskrivning som gjordes av terrorbombning i FK 1930 kan delvis förklara varför Luftskyddsinspektionen under slutet av 1930-talet arbetade för ett passivt civilt försvar i form av alarmering, mörkläggning, evakuering och skyddsrum. Att hålla ett välutvecklat civilt försvar kunde ge avskräckningseffekter utåt sett, utan att ta upp det militära försvarets resurser.

En fråga som berörde Sveriges neutralitet och/eller alliansfrihet (och därmed behovet av att hålla igång en stor krigsapparat) handlade om hur sannolikt det var att en fiende skulle sätta in flygstridskrafter mot ett neutralt land som Sverige eller om eventuella konflikter skulle begränsa sig till territoriella strider längs kusterna och ute till havs. Sverige är dessutom ett geografiskt stort land. Beroende på vilken fiende man räknade med, skulle behovet av ett ordnat försvar variera mellan städer, kustremsor och regioner. Avstånden begränsade möjligheterna att bomba svenska städer, vilket också påverkade synen på ett civilt försvar.

Medborgartorget 1941 med statsminister Per-Albin Hansson (S) i spetsen.

Om ett civilt försvar skulle organiseras förordade FK 1930 att förberedelser inför luftkrig skulle ske så sent som möjligt. Helst först under direkt krigshot, för att stävja en militarisering av de organisationer som utsetts att hantera civilt försvar. En sådan organisation skulle alltid vara civil och endast ta råd av militären, för att minska risken för militarisering och övertagande av militära ledare. Som en lösning på detta förordade FK att den statliga myndigheten skulle läggas under socialdepartementet och inte försvarsdepartementet.

Det var dock viktigt att förvalta frivilligverksamheten i fråga om civilt försvar, trots att det skulle innebära en viss risk för en militarisering av samhället. Eftersom det ändå handlade om befolkningen i stort kunde det inte förbises. För att behålla kontrollen över en stor frivilligorganisation rekommenderade därför FK att den statliga myndigheten och den frivilliga organisationen skulle dela på arbetet. Myndigheten skulle stå för material och kontroll, medan frivilligorganisationen skulle stå för upplysning och propaganda. Denna fördelning skulle ske ända ner till lokal nivå.

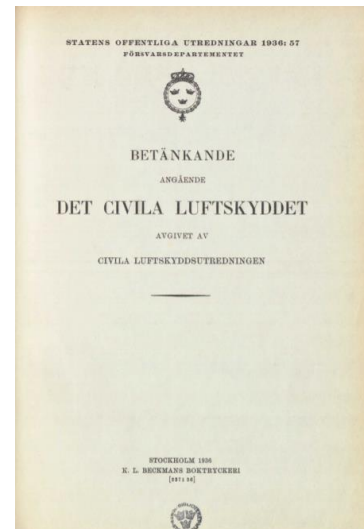
Luftskyddsutredning 1936

I försvarsbeslutet 1936 togs inget beslut om civilt försvar. Möjligtvis var det återigen kostnaden som avgjorde det beslutet.

Den 30 april 1936 tillsattes emellertid en luftskyddsutredning "Betänkande angående det civila luftskyddet, avgivet av civila luftskyddsutredningen"² med syftet att utreda luftskyddets principer och kostnadsram.

Utredningen skrev bland annat: "För att den frivilliga föreningsverksamheten skall beredas större effektivitet uttalas önskvärdheten av att densamma koncentreras till en hela riket omfattande organisation."

Som ett resultat trädde Sveriges första luftskyddslag i kraft 1 juli 1937 och så skapades Sveriges Luftskyddsinspektion.

Luftskyddsutredning 1936

Det var sannolikt framförallt Socialdemokraterna med överståthållare Torsten Nothin och statsminister Per Albin Hansson som drev frågan om att Luftskyddsinspektionen skulle förbli under civil flagg och inte militär. De två sympatiserade starkt med idén. Per Albin Hansson var ju under en tid ordförande för försvarskommissionen, men det är nog inte hela svaret. Ser man till försvarskommissionens betänkande verkar det snarare som att det var härifrån som dessa idéer hade sitt ursprung. Det var här som det föreslogs att myndigheter som hanterar luftskyddet skulle tillhöra socialdepartementet.

Ofta beskrivs de tyska bombningarna i Spanien under landets inbördeskrig som startskottet för flygbombningens taktik i den moderna krigföringen. Guernica utsattes den 26 april 1937 för terrorbombning av den tyska Kondorlegionen ur Luftwaffe. Vid tillfället omkom cirka 200–300 människor. Picassos målning "Guernica" visualiserar civilbefolkningens panik.

Guernica, av Pablo Picasso

Egentligen är flygbombningen ca 20 år äldre än detta. Det var italienaren Cavotti som stod för den första aktionen. I Tripoli, Libyen, fällde han år 1911 ett antal bomber från sitt flygplan. Ett år senare använde turkarna flygstridskrafter under Balkankriget. Det var då den svenska militären fick upp ögonen för de nya flygstridskrafterna. Observatörer skrev hem och under våren 1912 kunde man också läsa i svenska dagstidningar om den nya sortens krig. Under dessa flygvapnets tidiga år gick utvecklingen snabbt och när första världskriget bröt ut hade alla stormakterna flygplan för spaning, jakt och/eller bombfällning i sina militära repertoarer. Det var dock inte tal om några enorma styrkor av den art som skulle visas upp under andra världskriget.

² <https://lagen.nu/sou/1936:57?attachment=index.pdf&repo=soukb&dir=downloaded>

År 1937 under spanska inbördeskriget började svenska folket vakna upp för krigets fasor. Som aldrig tidigare kunde man nu i pressen följa hur framför allt civilbefolkningen drabbades så hårt av tyskt bombflyg.

Samma år invaderade Japan Kina. Man ockuperade Beijing (då Peking) i juli och genomförde massakern i Nanking i december. Det innebar en väckarklocka för oss och med Hitlers upprustning i Europa ökade oron för att kriget skulle nå även Sverige. Då det största hotet mot civilbefolkningen kom med flyg prioriterades luftskyddet.

Stockholms fasta försvar

Föreningen för Stockholms fasta försvar inledde sin verksamhet redan 1902 med syftet "främjandet av Stockholms försvar". Redan före andra världskrigets utbrott uppmärksammades luftvärnets viktiga roll. Man förstärkte också försvaret i skärgården. Bortsett från detta gjordes inledningsvis inte särskilt mycket till huvudstadens försvar.

Till en början var det främst fråga om att skapa provisoriska befästningar på land- och sjösidorna men med flygets ökade betydelse inom hotbilden mot vårt land övergick föreningen till att stödja luftvärnet och anskaffade bland annat Sveriges första tidsenliga luftvärnsbatteri. Föreningen stödde även luftbevakningen "på ett synnerligen effektivt sätt."

Föreningen för Stockholms fasta försvar

Riksluftskyddsförbundet - Civilförsvarsförbundets start³

Åren 1936 - 37 koncentrerades Föreningen för Stockholms fasta försvars verksamhet på "det civila luftskyddets ordnande och genomförande i Stockholm." Dess ordförande Torsten Nothin valde att inte vänta på bildandet av det statliga civilförsvaret utan tog själv initiativet till en riksorganisation för det civila luftskyddet. När Sveriges centralförbund för civilt luftskydd (Riksluftskyddsförbundet) grundades 1937 stod andra världskriget för dörren. I Sverige var det en viktig principfråga att hålla luftskyddet borta från militären och undvika "en icke önskvärd militarisering av samhället."

Riksluftskyddsförbundet

Riksluftskyddsförbundet, som idag går under namnet Sveriges civilförsvarsförbund (Civilförsvarsförbundet), bildades således vid ett möte 30 januari 1937 i överståthållarämbetets sammanträdesrum dit Nothin bland andra inbjudit Sveriges samtliga landshövdingar.

³ <http://www.civilforsvar.se/historik/>

Förbundets arbete skulle vara "till sin natur humanitärt förebyggande." Landshövdingarnas närvaro skulle ge organisationen status som ett organ understött av den folkvalda statsledningen. Man ville med detta även försöka undvika riskerna för militanta tendenser.

Lösningen blev en frivillig civil organisation med bred medlemsbas och förankring i den lokala demokratin. Redan första året bildades 21 länsförbund och i slutet av 1937 fanns 145 lokala föreningar. När andra världskriget bröt ut hade förbundet samlat 160 000 medlemmar och byggt upp 400 lokalföreningar runt om i landet. Under krigsåren var det en omfattande utbildnings- och beredskapsverksamhet. Hundratusentals män och kvinnor utbildades i hemskydd. Övningar hölls runt om i hela landet.

Till sin första ordförande valde förbundet den då kände industrimannen och idrottsledaren, direktör J. Sigfrid Edström. Han hade tidigare varit ASEA-chef. Edström innehade posten fram till årsmötet 1945.

Luftskyddsinspektionen

Också Luftskyddsinspektionen (sedermera Civilförsvarsstyrelsen) startades 1937, men något senare, på anmodan av Per Albin Hanssons regering. Det var med luftskyddsutredningens resultat från 1936 som inspektionen grundades. Under arbetets gång stod det också klart att en statlig luftskyddsmyndighet behövde uppbackning från en allomfattande nationell frivillig organisation.

Med tanke på att Luftskyddsinspektionen förlades till Socialdepartementet, att kommunerna fick en luftskyddsnämnd, att varje luftskyddsområde fick länets polismästare som chef och dessutom att Riksluftskyddsförbundet organiserades i tandem med Luftskyddsinspektionen, går det inte att förbise det arv som utredningen verkar ha haft från FK 1930. Det faktum att luftskyddsutredningen också var inriktad mot passiva försvarsmetoder som skyddsrum och evakuering, mörkläggnings etc. vittnar om detta.

Luftskyddsinspektionen blev en svensk statlig myndighet som med stöd av luftskyddslagen. Den svarade för att leda, samordna och övervaka landets luftskydd, vilket var en del av civilförsvaret och syftade till att försvåra flyganfall samt begränsa eventuella verkningar. Åtgärderna var inte militärt anknutna, utan man inriktade sig på utbildning och liknande åtgärder. Luftskyddet var organiserat ända ned till det enskilda hemmet, det så kallade hemskyddet. Luftskyddsinspektionen utbildade bland annat hemskyddsledare, hemskyddssamariter och brandvakter. Dess första chef (1937 - 1940) var Alvar Zetterquist.

Luftskyddsinspektionens verksamhet, tillsammans med Statens utrymningskommission, överfördes 1944 till den nyinrättade Civilförsvarsstyrelsen. Överföringen reglerades i kungörelsen 1944:636.

Luftskyddsinspektionen

Den allra första kursen för instruktörer i luftskydd hölls 9 - 19 juni 1937. Arrangören var Föreningen för Stockholms fasta försvar.

Luftskyddet SFS 1937: 504 – 506

Den 1 juli 1937 trädde Lagen om civilt luftskydd i kraft. "Av 1937 års riksdag ha betydande anslag till organisation av och åtgärder för skapandet av ett civilt luftskydd beslutats" hette det i en anmälan i Luftskyddsförbundets tidskrift "Flyglarm" Nr 1/1937.

Tidskriften Flyglarm

Flyglarm var Luftskyddsförbundets första tidskrift. Flyglarms uppgift var dels att utgöra en föreningslänk mellan de olika luftskyddsorganisationerna och deras medlemmar, dels att utgöra organ för Luftskyddsförbundets upplysningsverksamhet. Det var förbundets förhoppning att Flyglarm så småningom skulle finnas i varje hushåll. Flyglarm kom bara ut med ett nummer 1937, men fortsatte med 12 nummer 1938 varav 6 - 7 (juni - juli) var ett dubbelnummer.

Vid uppstarten av Luftskyddsförbundet kunde man i det första numret av Flyglarm läsa:

"Frivilliga krafter medverkan är emellertid erforderlig för att luftskyddet skall kunna bli effektivt. Det frivilliga arbetet i luftskyddets tjänst gäller dels organisation och utbildning av luftskyddspersonal, dels upplysningsverksamhet. Luftskyddsföreningar måste bildas och dessa sammanslutas i en riksorganisation. En sådan - Sveriges centralförbund för civilt luftskydd (Luftskyddsförbundet) - har tillkommit. Förbundet arbetar i huvudsak efter riktlinjer och anvisningar, meddelade av det statliga centralorganet för planläggningen av det civila luftskyddet, Luftskyddsinspektionen, en borgen alltså för att förbundets verksamhet utövas i enlighet med statsmakternas intentioner."

Flyglarm Nr 1 1937

Hemskyddet

Det svenska juridiska begreppet för åtgärder för att skydda befolkning och egendom från krigshandlingar var befolkningsskydd. I allmänna ordalag kallades det dock hemskydd. Dit hörde bland annat mörkläggnings-, utrymning- och skyddsrum. När det organiserats under 1939, inför andra världskriget, kom utbildningsverksamhet snart igång och blev en viktig del av den svenska beredskapen. Det ingick i det civila luftskyddet bestående både av personal ur det allmänna luftskyddet och frivilliga.

Hemskyddet var den del av luftskyddet som allmänheten kom mest i kontakt med under andra världskriget och utgjordes av kvinnor, barn och män som inte var inkallade. De hade till uppgift att skydda det egna bostadsområdet vid flyganfall, exempelvis genom att mörklägga fastigheter, ingripa mot eldsvådor och ge första hjälpen åt sårade. Utbildning gavs av Luftskyddsföreningen och Röda Korset.

Luftskyddslådor, Första hjälpen - mindre sjukvårdslådor som innehöll mediciner och bandage.

Luftskyddet innefattade en rad icke militära förberedelser. Det skulle försvåra anfall från luften och begränsa dess verkningar.

Hemskyddet innebar både nyttig utbildning, sysselsättning och kamratskap speciellt för kvinnor men också de män i vad som kom att kallas *hemmafronten* och som av en eller annan anledning inte rekryterats av krigsmakten.

Hemskyddets redskap var enkla. För brandbekämpning bestod de av pyttsspruta eller handpump, några hinkar, svabb, skyffel, yxa och 20-100 liter sand. För första hjälpen användes en liten sjukvårdslåda.

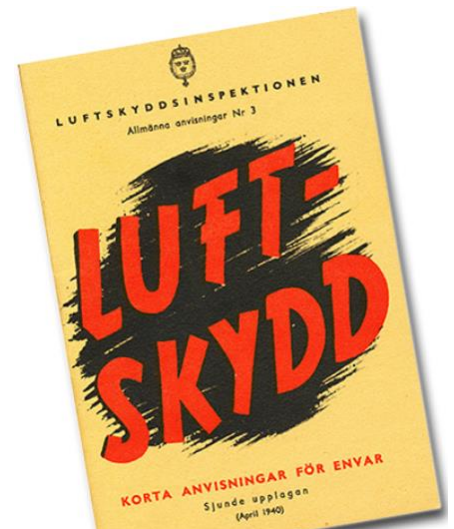
I Göteborg var ca 36 000 personer inskrivna i hemskyddet 1941. Göteborg var indelat i ett antal block med tillhörande blockledare och varje block bestod av flera hemskydd som kunde utgöras av ett eller flera hus. Varje hemskydd hade hemskyddsledare, befälhavare för brandpatrull, samarit och ordonnans. Ordonnansen skulle vid fara hålla förbindelse med övriga hemskydd i området samt med de offentliga luftskyddsorganen.

Även om hemskyddet i stort sett aldrig behövdes för något "skarpt läge" så gav det ett psykologiskt stöd åt hemmafronten liksom åt inkallade beväringar "någonstans i Sverige" som oroade sig för sina anhöriga därhemma.

Tidskriften Luftskydd

Luftskyddsinspektionen gav ut en serie på 18 skrifter med detaljerade anvisningar för hemskyddet:

1. Planläggning och organisation av det civila luftskyddet.
2. Instruktioner för gasskyddstjänstens olika avdelningar.
3. Luftskydd. Korta anvisningar för envar.
4. Luftskydds- och gasskyddsåtgärder för handelsfartyg.
5. Luftskyddets utbildningsverksamhet. Anvisningar och kursplaner.
6. Tekniska anvisningar för anordnande av skyddsrum.
7. Planläggning och organisation av industriluftskyddet.
8. Handhavande, förvaring och vård av luftskyddsmateriel.
9. Hemskyddet.
10. Luftskyddets ledning. Observations- och rapporttjänst.
11. Utrymning av luftskyddsart.
12. Luftskyddets sjukvårdstjänst.
13. Luftskyddets reparationstjänst.
14. Luftskyddets brandtjänst.
15. Luftskyddets röjnings- och räddningstjänst.
16. Skydd av liv och egendom i mindre orter, villaområden och på landsbygden.
17. Orienteringsförsvårande åtgärder.
18. Skogsluftskyddet.

Luftskyddsinspektionens tidskrift nr 3, Korta anvisningar för envar.

År 1944 blev myndigheten del av den nybildade Civilförsvarsstyrelsen, som kom att ge ut atomålderns motsvarighet till dessa skrifter. Dess namn blev *Om kriget kommer*. Så småningom tog Styrelsen för psykologiskt försvar över ansvaret för denna typ av information till medborgarna och numera ingår det i uppdraget för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Skyddsrum, 1938 - 1940

Före 1938 var skyddsrum en löst sammansatt term som hänvisade till egentligen vilket utrymme som helst av väldigt skiftande och provisorisk karaktär.

Under perioden 1938 - 1940 (via proposition 43 och 18 år 1939) stiftade regeringen lagar som gjorde skyddsrummet till en statlig angelägenhet. Framförallt klubbades skyddsrumskungörelsen år 1940 där riksdagen bestämde att: "i de luftskyddsarter som regeringen beslutat, är fastighetsägare skyldiga att ordna skyddsrum i nybyggnationer med mer än två våningar och som är avsedda för bostäder eller affärsverksamhet av något slag. Därtill får redan existerande industrianläggningar och fastigheter, ämnade att husera mer än 50 personer under höjd beredskap, pålagor om att de måste ordna skyddsrum."

Lagändringen och kungörelsen som gjordes då är så viktig att man kan säga att det finns ett slags före och efter 1940 i skyddsrummets svenska historia. I och med denna lagstiftning så gick skyddsrummet från att vara endast en idé med vida ramar till ett standardiserat, juridiskt och statligt kontrollerat, utrymme i våra städer.

Bakgrunden till proposition 43 och 18 finns att hämta ganska direkt från luftskyddslagens instiftande 1937. Under åren 1937 - 1939 avsatte den svenska regeringen totalt 400 000 kronor ur budgeten för skyddsrumständamål. Framförallt var det till olika myndighetskontrollerade organisationer och anläggningar som medlen skulle gå till. Enligt en promemoria som lämnades till socialdepartementet den 2 september 1938 från Luftskyddsinspektionen hade inga av dessa pengar i realiteten använts. Orsaken var (enligt referat av promemorian i prop. 1939:1) att kommunernas och landstingens planering inte hade färdigställts sedan luftskyddslagen hade trätt i kraft ett par år tidigare och därav hade konstruktion av skyddsrum inte påbörjats än.

Inom civilförsvarets organisation utsågs hemskyddspersonal till befäl över skyddsrum. De hade, i händelse av krig eller höjd beredskap, befogenheter att bestämma när och vilka som kunde få komma in i, och men också lämna, skyddsrummet. Man fick inte producera nya byggnader och bostäder utan att ta hänsyn till civilförsvarsplaneringen och under lång tid var det obligatoriskt att bygga skyddsrum.

1939, 160 000 medlemmar

Luftskyddsförbundet spred med pressens hjälp luftskyddskunskap i hela landet. Vid andra världskrigets utbrott fanns 400 lokala föreningar, närmare 160 000 enskilda medlemmar och 3 000 centralt utbildade instruktörer. Instruktörerna hade i sin tur utbildat 200 000 personer i hemskyddet till hemskyddsledare och hemskyddssamariter. Instruktörskurserna var ett par veckor långa och hemskyddskurserna 10 - 12 timmar.

Förbundet satsade nu på sina främsta uppgifter: att sprida upplysning till allmänheten och att utbilda frivilliga i luftskydd. Hemskyddet fick mycket beröm för sin beredvillighet till utbildning och övning. Lite nedlåtande talade man ibland om hinken, pumpen, svabben, skyffeln och sandlådan som hemskyddets attribut. Det var dock de hjälpmedel som fanns att tillgå och de fyllde sin funktion. Över hela landet övade man brandsläckning, räddning, mörkläggning och utrymning.

I skolorna startades propaganda. Med hjälp av stora planscher fick 1930- och 1940-talens skolbarn lära sig hur man gör sitt hem säkert mot bränder och bomber. De fick även lära sig ta hand om lättare skador.

Bok om hemskyddet

Den 1 december 1939 gav Riksluftskyddsförbundet ut boken Hemskyddet. Förutom en beskrivning av "det totala kriget" och hur "folkets andliga motståndskraft måste fostras" innehöll boken instruktioner om hur enskilda eller olika former av grannsamverkan skulle skydda sig och hjälpa varandra om kriget kom till hemorten. Boken tog även upp en del av de hot vi kunde vänta oss, mycket med erfarenhet från inbördeskriget i Spanien.

Rekryteringsmateriel Hemskyddet

Handledning, utgiven av Riksluftskyddsförbundet

1940-talet

Hemmafronten - åren som frigjorde kvinnan är titeln på ett häfte sammanställt om beredskapsåren av Hans Janstad och Lars-Olof Georgsson i samarbete med Civilförsvarsförbundets länskvinnokommitté i Malmö 1980.

Författarna påpekar att det så här i efterhand är lätt att konstatera att det "i skuggan av det fruktansvärda kriget skedde en revolution på hemmaplan" och att krigets alla vedermödor faktiskt påskyndade kvinnans frigörelse.

Och visst var det väl så; när så gott som alla män låg inkallade var det kvinnor som ryckte in och med bravur bankade ett stort hål i tidigare fantasier att "det här är karlagöra."

Även tonåringar som ännu inte uppnått värnpliktsåldern drog sitt strå till stacken. Exempel var scouter som åtog sig uppdrag som ordonnanser och andra ungdomar, som ryckte in och hjälpte till inom det frivilliga hemskyddet.

Inte minst var en pålitlig hemmafront ett stort psykologiskt stöd för alla fäder, bröder och makar som befann sig i lumpen långt hemifrån, någonstans i Sverige.

"Hemmafronten" av Hans Janstad och Lars-Olof Georgsson 1980

Beredskapstiden

Sveriges politik under andra världskriget var att hålla landet utanför kriget. Därför förklarade regeringen att Sverige förhöll sig neutralt, i folkrättslig mening, till de krigförande staterna. När fientligheterna började den 1 september 1939 var det osäkert vad som skulle hända med Sverige.

Trots att Sverige inte deltog i andra världskriget som krigförande nation var hela landet satt på krigsfot och det svenska försvaret hade en beredskap för att försvara landet mot fientliga anfall. Den tid under vilken andra världskriget pågick kom därför att kallas beredskapstiden.

I det trängda utrikespolitiska läget som Sverige befann sig i ökade svenskarnas försvarsvilja och sammanhållningen var stor för att hålla landet berett på eventuella krigshandlingar.

I försvarsfrågan, som tidigare varit omtvistad, blev fullständig enighet rådande. En ny försvarsordning – *försvarets femårsplan* (försvarsbeslutet 1942) - utarbetades till 1942 års riksdag och antogs omedelbart. Svenska män blev värnpliktiga mellan 20 och 47 års ålder och utbildningstiden blev 450 dagar. Vissa värnpliktiga uttogs till officers- och underofficersutbildning under ett respektive ett halvt år därutöver. För att bidra till att täcka de starkt ökande försvarskostnaderna tog regeringen upp försvarslån av svenska folket under 1940 - 1942 till den betydande summan av närmare två och en halv miljarder kronor.

Både yngre och äldre värnpliktiga var tvungna att, med hänsyn till det allvarliga läget, stanna kvar i beredskapstjänst under långa perioder. Försvarets sociala sida hade därför en svår uppgift att ordna för de inkallades familjer på ett rättvist och effektivt sätt.

Ett hemvärn organiserades och utvecklades och kvinnorna bildade lottaorganisationer efter mönster från Finland. I samband med att skyddsrum byggdes för luftskydd, infördes mörkläggningsåtgärder för såväl byggnader, offentliga platser som fordon.

Post till fältförbanden ombesörjdes av fältposten, som var en viktig del av försvarets säkerhet mot den spionverksamhet som riktades mot Sverige. *En svensk tiger* var mottot.

Dessutom tillämpades censur av andra post- och telegraффörsändelser i syfte att förhindra att krigsunderrättelser fördes vidare och kom i obehöriga händer. Också massmedierna granskades därför. Som farlig information bedömdes uppgifter som kunde vara ofördelaktiga för Sverige eller som handlade om Tyskland.

Ransonerings

Under andra världskriget ransonerades de flesta dagligvaror. Utbudet till invånarna bestämdes av varje lands regering. I Sverige utfärdades ransoneringskupongerna av Statens livsmedelskommission som fanns 1939–50.

Kvoterna som fördelades till civilbefolkningen var beroende av vilka varor som var tillgängliga samt de enskilda invånarnas behov. I Sverige ransonerades bl. a kaffe, socker, skor, kläder, kött, matfett och ost.

Ländernas avsikt med ransoneringsarna var främst att se till att deras arméer hade tillräckligt med förnödenheter, samtidigt som befolkningen kunde köpa nog med mat för att överleva. Ransoneringsarna förhindrade samtidigt att priserna sköt i höjden.

I oktober 1945, efter krigsslutet, slopades nästan all ransoneringsarna och de första båtarna med så eftertraktade "lyxvaror" som riktigt kaffe anlände till svenska hamnar.

Civilförsvarets födelse

Begreppet befolkningsskydd upphörde 1944 och ersattes av civilförsvaret.

Fram till 1944 var räddningstjänst ett eget begrepp. Det förekom vid sidan om befolkningsskydd. År 1944 ändrades det och dessa termer samlades under benämningen civilförsvaret.

Frivilligheten hade då spelat ut sin roll, ansåg de statliga myndigheterna. Civilförsvarlagen kom till varvid civilförsvarets- och utbildningsplikt infördes och en omfattande civilförsvarsorganisation byggdes upp. Statliga civilförsvarskolor startades och nära 400 000 pliktuttagna inom verkskydd och hemskydd utbildades.

Civilförsvarsstyrelsen⁴

Efter krigets utbrott aktualiserades frågan om utrymning av civilbefolkningen till inkvarteringsområden och en statlig utrymningskommission bildades 1940 vid sidan av luftskyddsinspektionen. Efter förslag av 1943 års civilförvarsutredning sammanslogs de båda genom 1944 års civilförvarslag (SFS 1944:636), till civilförvarsstyrelsen. Dess befogenheter gentemot civilförsvarets regionala ledningsorgan var att:

- Leda och övervaka planläggningen av civilförsvaret.
- Utöva inspektionsverksamhet.
- Leda och övervaka civilförvarsutbildningen.
- Utfärda föreskrifter och anvisningar, vilka länsstyrelserna hade att följa.

Civilförvarsstyrelsen hade, som namnet antyder, huvudansvaret för det statliga civilförsvaret. Uppgiften var att utöva den centrala ledningen av civilförsvaret i riket och även handlägga vissa ärenden rörande fredsbrandväsendet (SFS 1948:735). Allmän civilförvarsplikt infördes och omfattade även utbildning och övningar i fred. Kommunernas nära anknytning till civilförsvaret ändrades inte.

Myndigheten lydde till 1967 under inrikesdepartementet och därefter under försvarsdepartementet. Den omlokaliseras från Stockholm till Karlstad 1978 och lades ner 1986, då den slogs samman med Statens brandnämnd och bildade Statens räddningsverk (RSV).

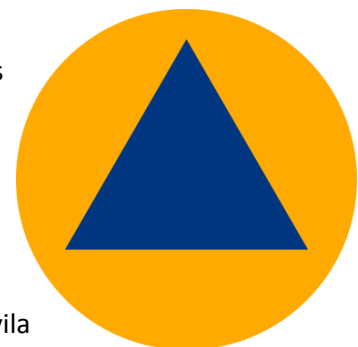
Civilförvarslagen

En central paragraf i den nya lagen var nr 11: "I riket boende svensk medborgare är från och med det kalenderår, varunder han fyller sexton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sextiofem år, skyldig att fullgöra sådan civilförvarstjänstgöring som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgiva (civilförvarsplikt)."

Det nya civila försvaret

Civilförvarsstyrelsen svarade under det kalla kriget för lagerhållning av materiel och förnödenheter till civilbefolkningen. Bland annat lagerhölls skyddsmasker samt materiel och maskiner som skulle användas om Sverige utsattes för flygangrepp eller anfall, då det civila försvaret skulle fungera bland annat som en stödfunktion till räddningstjänsten etc.

Från andra världskriget till slutet av 1990-talet genomfördes beredskapsplanering inför krig och krigsfara inom totalförsvaret. Det civila försvaret bestod av olika delar som det ekonomiska försvaret, det psykologiska försvaret samt civilförsvaret.

Internationella symbolen för civilförsvaret.

Det fanns myndigheter med tydligt samordningsansvar som Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, Styrelsen för psykologiskt försvar och senare även Överstyrelsen för civil beredskap. Dessutom fanns på regional nivå Civilbefälhavare samt länsstyrelserna som högsta civila totalförsvarsmyndighet.

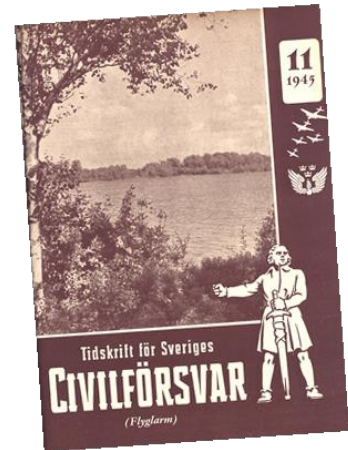
⁴ www.sok.riksarkivet.se

Krigsslutet och frivilligheten

Efter kriget följde en lång period där medlemsantalet inom Luftskyddsförbundet minskade. Det blev dock ingen brant nedgång eftersom de som anslutit sig under kriget gärna fortsatte medlemskapet. Däremot blev det svårare att nyrekrytera unga människor och medlemskurvan fortsatte peka nedåt som en följd av naturliga avgångar.

Tidskrift för Sveriges Civilförsvar

Med andra världskrigets slut syntes risken för bombanfall mindre troligt. I november 1945 ändrade Riksluftskyddsförbundets tidskrift *Flyglarm* namn till det mer tidsenliga *Tidskrift för Sveriges Civilförsvar*.

Tidskrift för Sveriges Civilförsvar

Det kalla kriget

En tidsperiod med början 1946 brukar benämnas *kalla kriget*, då skarpa motsättningar, men inte konventionella krigshandlingar, rådde mellan Natoländerna och Warszawapakten. Begreppet *järnridån*, som den mentala gränsen mellan öst- och västblocken, myntades av Winston Churchill.

Låt oss för en stund gå tillbaka till 1918 för att se vad som hade byggt upp förutsättningarna för järnridån. Efter drygt fyra års krigande rådde vapenstillestånd i Europa. Första världskriget hade skördat människoliv i en omfattning som aldrig tidigare hade upplevts. Nya stater hade utropats och gränser dragits om. Kriget fick en slutpunkt i Versaillesfördraget, som undertecknades 1919. En punkt i fredsavtalet var bildandet av en organisation med syftet att förhindra krig och främja internationellt samarbete. År 1920 grundades därmed Nationernas Förbund, NF, på initiativ av USA:s president Woodrow Wilson. USA blev dock aldrig medlem. NF hade stora likheter med FN men också skillnader. Det krävdes till exempel enhällighet i beslut om sakfrågor. Ingen vetorätt existerade. Som mest hade NF 60 medlemsländer. Sverige blev medlem 1920.

Fem minuter i åtta på morgonen den 6 augusti 1945 utplånades staden Hiroshima i Japan. Ett amerikanskt flygplan hade sprängt den första atombomben. Tre dagar senare släpptes den andra atombomben över Nagasaki. Omkring 200 000 människor dödades direkt eller kort därefter. Många fler dog i efterhand.

Under sex år hade andra världskriget rasat. Stora delar av Europa låg i ruiner och så många som 60 miljoner människor kan ha dödats. Svält och sjukdomar härjade. Föräldralösa barn drev omkring. Människor var på flykt från sina hem. Historiens värsta massmord – Förintelsen - hade genomförts. Här i andra världskrigets slutskede föddes den nya säkerhetsorganisationen Förenta Nationerna. Den 24 oktober 1945 trädde FN:s stadga i kraft, vilket rent formellt var startskottet för arbetet.

Vid starten var det 51 medlemsstater som lovade "att rädda kommande släktled undan krigets gissel", som det stod i inledningen av stadgan. Men arbetet med att bilda FN var en process som hade startat redan tidigare.

På sensommaren 1941, mitt under brinnande krig, möttes USA:s president Franklin D. Roosevelt och Storbritanniens premiärminister Winston Churchill ombord på en båt ute på Atlanten. De diskuterade kriget men också hur freden skulle tryggas när kriget tagit slut.

En viktig utgångspunkt i samtalen var en framtida världsordning där fria länder samarbetar på ett vänskapligt och civiliserat sätt. De båda statsmännen enades om ett uttalande, Atlantdeklarationen, en programförklaring om världen efter kriget. Mötet på Atlanten blev inledningen till de förhandlingar i flera omgångar som skulle leda till bildandet av Förenta Nationerna

Atlantdeklarationen presenterades på ett möte i Washington i USA den 1 januari 1942. Samtliga länder som deltog i mötet stred mot det nazistiska Tyskland, det fascistiska Italien och Japan i det pågående kriget. Mötet ställde sig bakom Atlantdeklarationen som nu fick namnet *de Förenade Nationernas deklaration*.

Överbefälhavarens uttalanden

Vid beredskapens upphörande framförde Sveriges överbefälhavare, general Helge Jung, förhoppningen att det gångna kriget med allt det vållat av lidande, fasor och förstörelse skulle vara det sista. Han framhöll dock att "det vore alltför förmätet att redan nu hänge sig åt tron på en varaktig fred och att inrätta sig därefter" i Tidskrift för Sveriges Civilförsvär. "Men just på grund av krigets totalitet måste det militära försvaret kompletteras av och arbeta hand i hand med ett väl förberett civilförsvär. Även en stark krigsmakt är i behov av ett sådant understöd för att kunna genomföra sina uppgifter" konstaterade Jung och fortsatte "det är därför av vikt ur riksförsvarets synpunkt, att frivilligandan hålls vid liv och att de frivilliga försvarsorganisationer som arbeta vederhäftigt för att stärka det totala försvaret utvecklas och stärkas. Till dessa organisationer räknar jag Riksluftskyddsförbundet." Jung avslutade med "Betydelsefulla uppgifter tillkomma Riksluftskyddsförbundet i nuet och för den framtid vi kan överblicka."

Utvidgad utrymningsplanläggning med nytt skyddsrumprogram

Ett nytt inslag i skyddet för civila kom en tid efter kriget med utvecklingen av bergfasta skyddsrum. Dess byggnation påbörjades vid mitten av 1950-talet och hade sin topp under år 1960. Precis som med det militära försvaret planerade Civilförsvärsstyrelsen att de skulle göra alla försök till attack så komplicerade och dyra att det helt enkelt inte skulle vara värt besväret. Ur ett sådant perspektiv går det att betrakta dessa enorma fasta skyddsrum som ett slags defensivt avskräckningsvapen.

Om en fiende såg att Sverige befäste sig både militärt och civilt, kanske fienden inte skulle anse det värt kostnaden att verkligen anfalla. För den enskilde svenskens del kanske de också hade en lugnande effekt. Med vetskapen att staten hade planerat vad folk skulle göra och byggt skydd för en krissituation kanske det skulle gå att sova lite bättre om nätterna.

Själva idén bakom skyddsrum av denna enorma storlek var framförallt att ett stort antal människor skulle kunna stanna kvar i de stora städerna efter den initiala beredskapsutrymningen hade fullbordats. I marspromemorian från 1955 lade Helge Jung ut denna strategi som sammanställdes i 1953 års civilförsvärsutredning. För att kunna upprätthålla en krigsorganisation och inhemsk produktion även under krig var ett stort antal människor tvungna att stanna kvar i städerna där de

Hiroshima, Japan år 1945

livsviktiga industrierna och administrationen fanns. Det var livsviktigt, inte bara för produktionen, men även för motståndsviljan att folk kunde känna sig säkra under beredskap och krig. Utan motståndsviljan skulle inget krig kunna överlevas.

År 1948 omarbetades 1944 års civilförsvarslag. Hittills hade kommunerna varit ansvariga för att ekonomiskt och materiellt upprätthålla det allmänna civilförsvaret. Nu beslutades att staten skulle ansvara för civilförsvaret och dess kostnader. Kommunerna skulle dock medverka även fortsättningsvis.

1950-talet

År 1951 bytte Riksluftskyddsförbundet namn till Sveriges Civilförsvarsförbund. Civilförsvaret fick kraftigt förstärkta anslag. Två år senare, den 13 mars, tillsatte Inrikesdepartementet 1953 års civilförsvarsutredning. Uppdraget var att klarlägga civilförsvarets behov och verksamhet i fred och krig, att utforma dess organisation och personalbehov och upprätta en plan för civilförsvarets fortsatta uppbyggnad.

Utredningen konstaterade att den snabba uppbyggnad som skett av luftskyddet under beredskapsåren och som genomförts av luftskyddsmyndigheterna (länsstyrelserna och luftskyddscheferna) inte hade blivit enhetlig över landet, inte blivit rätt utformad och i vissa fall blivit överdimensionerad. Enhetliga regler för organisationens utformning hade saknats och den ökade spänningen i det utrikespolitiska läget hade ofta föranlett icke planmässiga åtgärder.

Även om riksdagsbeslutet 1948 hade fastslagit att civilförsvaret var en statlig angelägenhet präglades det av en lokal anknytning. Inte heller ledningen av civilförsvaret var organiserad för att kunna lösa sina arbetsuppgifter. Detta gällde såväl den centrala ledningen vid Civilförsvarsstyrelsen som den regionala ledningen vid länsstyrelserna. Utredningen konstaterade dock att den dåvarande organisationen trots sina svagheter hade ett värde som kunde utgöra grunden för uppbyggnad av ett modernt civilförsvaret. Samtidigt minskade ändå behovet av hemskydd, eftersom den allmänna försvarsdoktrinen antog att ett framtida luftangrepp med stor sannolikhet skulle inkludera användandet av kärnvapen.

Risken för användande av kärnvapen medförde en avsevärd förändring av hotbilden vid en invasion av Sverige - eller som terrorvapen - både för krigsmakten och för civilförsvaret. Organisationernas sammansättning, uppträdande och taktik skulle avsevärt behöva förändras.

Skyddsrumsplikten försvinner

Uppfattningen nu var att en vätebombsexplosion över någon av våra större städer skulle, om den kom överraskande och utan förvarning, utrota praktiskt taget hela befolkningen. Därför borde så många människor som möjligt utrymmas i förväg. Genom att tidigt genomföra beredskapsutrymning och krigsutrymning och därmed sprida människor till inkvarteringsområden skulle folkmängden i städerna kunna minskas. Detta gjorde att de många skyddsrummen blev i stort sett värdelösa.

En långt gående utspridning på detta vis skulle kunna minska förlusterna i händelse av kärnvapenattack så mycket att landet antogs kunna uthärda sådana attacker och inge attacker uppfattningen att hans åtgärder skulle vara ineffektiva.

Lämpliga skyddsåtgärder föreslogs varvid tätorterna indelades i:

- **Förstagsmål** - områden som bedömdes vara särskilt utsatta för attack genom att de hyste en stor befolkning eller i övrigt hade stor betydelse för krigsinsats och motståndskraft.
- **Andragsmål** - tätorter där produktion och annan samhällsviktig verksamhet borde kunna upprätthållas i huvudsak utan att befolkningsanhopningen gjorde området särskilt lockande eller särskilt känsligt för angrepp eller där objekt av endast begränsad betydelse kunde locka till angrepp.
- **Tredjegradsområden** - smärre tätorter inom mindre utsatta områden som hade en ringa befolkning och ringa krigsviktig verksamhet som ej bedömdes vara lockande mål.

För den kvarvarande befolkningen i förstagradsmålen föreslogs att skyddsrum i berg skulle byggas ut där människorna i största möjliga utsträckning skulle arbeta och uppehålla sig vid vila och under fritid.

Inom andragsmålen begränsades kraven på bergskyddsrum och motsvarande i huvudsak till de krigsviktiga anläggningarna och deras personal.

Sammanfattningsvis angavs i "marspromemorian" att utspridning av befolkningen var den viktigaste åtgärden för att begränsa förlusterna av människoliv. De moderna massförstörelsevapnen gjorde det nödvändigt att utrymma de största städerna så långt som möjligt med hänsyn till försvarets och folkförsörjningens behov. Även för mindre orter förutsågs en långt gående utrymning. Befintliga eller nya ledningsorgan på civilförsvars-, läns- och civilområdesnivåerna borde efter förstärkning kunna fullgöra de uppgifter som de ställdes inför vid utrymningsoperationer av angiven omfattning.

Förslagen avsåg att skapa en effektiv civilförsvarsorganisation som var anpassad till den senaste vapenutvecklingens krav. Civilförsvaret skulle även fortsättningsvis vara en civil, i princip icke beväpnad, organisation. Civilförsvarets behov av samverkan med andra samhällsorgan underströks.

Det allmänna civilförsvaret skulle bestå av lokalt civilförsvaret inom respektive civilförsvarsområde och regionala undsättningskårer, avsedda att bistå det lokala civilförsvaret vid behov.

Antalet civilförsvarsområden minskades från 352 till 124. En kraftfull ledningsorganisation byggdes upp med flera ledningsnivåer – civilbefälhavare, län, civilförsvarsområden (flera kommuner) och distrikt (kommun). Utbyggnad av ledningsplatser, skyddsrum i berg, materielanskaffning mm skulle vara genomförd under en tioårsperiod. Civilförsvarsstyrelsen omorganiserades inom verksamhetsområdena planering, krigsplanläggning, samhällsplanering och utbildningsledning. Länsstyrelsernas regionala ledning byggdes ut genom att försvarsenheterna tillfördes en civilförsvarssektion. Civilförsvarssektionernas främsta uppgift skulle vara att planera för civilförsvarets uppgifter under beredskap och krig.

Hemskyddet, som utgjort grunden för civilförsvarets närskyddsförmåga, avskaffades.

Utrymning av de 14 största städerna planerades och detta ansågs vara den främsta förebyggande civilförsvarsåtgärden. Skyddsrum i fastigheter slutade byggas i de största städernas centrala delar. I stället skulle det byggas fullträffssäkra befolkningsskyddsrum för dem som oundgängligen måste stanna kvar i städerna efter utrymning. Civilförsvarsverksamheten inriktades på livräddande insatser.

Under 1950-talet var det svenska civilförsvaret inriktat på förebyggande skydd av befolkningen mot attacker med ABC-stridsmedel (atom, biologiska och kemiska vapen) samt räddning av liv efter sådana händelser. Den inriktningen fortsatte även efter 1960.

För Civilförsvarsförbundet fanns inte många väsentliga uppgifter kvar. Organisationen präglades av missmod och pessimism. Hemskyddsorganisationen slopades. Eftersom städerna skulle utrymmas behövdes den inte längre.

Självskydd

Men vad skulle förbundet göra istället? Man beslöt om en ny utbildning som riktade sig mot den enskilda medborgaren. Så skapades självskyddsbegreppet: den enskilda människan skulle lära sig att skydda sig själv och andra. Dessa utbildningar planerades för start 1961 i samarbete med bland annat Röda Korset och Svenska Brandförsvarsförbundet.

En konsekvens av denna utrymningsfilosofi gjorde det så småningom nödvändigt att slopa den hemskyddsorganisation som hade byggts upp under kriget. Det var dags för självskydd.

Civilförsvarsförbundet agerade då som en "förlängd arm" till myndigheten Civilförsvarsstyrelsen. Självskyddsutbildningarna fick tre separata kurser, där *personligt skydd* uteslutande handlade om hur folk skulle skydda sig för, och agera efter, fientliga stridshandlingar. De övriga två handlade om första hjälpen, vilken Röda Korset fick att genomföra och brandkunskap under Svenska Brandförsvarsföreningens ansvar.

Nya tag

Från 1959 började den nya civilförsvarsorganisationen i sin helhet att byggas upp. Rosersbergs slott blev civilförsvarets egen skola.

1960-talet

1960 års civilförsvarslag kom till bl.a. genom den nya synen på totalförsvaret och den förändrade hotbilden med kärnvapenhotet. Lagen kom att prägla civilförsvarets utveckling de närmaste femton åren. Planer gjordes upp för en gigantisk befolkningsomflyttning.

En centralisering skedde av de fredstida beredskapsförberedelserna. De lokala civilförsvarsbyråerna upphörde och ansvaret för planering, administration och personalförsörjning övergick till länsstyrelsernas försvarsenheter. Civilförsvaret blev därigenom i princip en statlig angelägenhet. År 1965 minskades antalet civilförsvansområden till 100. Vid 1960-talets slut var den fastställda krigsorganisationen (org. 60) uppbyggd till ca 75 %.

Efter det att den nya civilförsvarslagen börjat gälla 1960 fanns det behov av att också i lag reglera kommunernas ansvar beträffande civilförsvaret. Riksdagen beslutade 1964 om en lag om kommunal beredskap (1964:63) och en lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig mm (1964:65). Genom lagen om kommunal beredskap reglerades de uppgifter inom totalförsvaret som skulle fullgöras av kommunerna och som inte fanns reglerad i annan lagstiftning. Lagen omfattade omhändertagande av utrymd eller krigsdrabbad befolkning efter det att inkvartering genomförts av civilförsvaret. Kommunerna var skyldiga att under civilförsvarsberedskap lämna varandra bistånd och blev skyldiga att redan i fredstid planlägga och förbereda verksamheten i krig eller vid krigsfara. Planläggningsansvaret var generellt och gällde för alla verksamhetsområden som hade betydelse för totalförsvaret.

Utdrag ur Civilförsvarslag (1960:74), 1 kap. Allmänna bestämmelser⁵

1 § I denna lag ges föreskrifter om civilförsvarets verksamhet och organisation.

Civilförsvarsverksamheten har till syfte att vid väpnade angrepp mot riket utifrån skydda och rädda civilbefolkningens liv samt enskild och civil allmän egendom.

Verksamheten omfattar:

1. alarmering och andra åtgärder för varning,
2. utrymning, omflyttning och inkvartering,
3. anordnande av skyddsrum och andra skydd,
4. mörkläggning,
5. räddning av liv och egendom, inbegripet första hjälp åt skadade,
6. brandsläckning,
7. upptäckande och utmärkande av farliga områden,
8. sanering och liknande skyddsåtgärder,
9. förläggning och utspisning av nödställda,
10. kompletterande åtgärder som är nödvändiga för att uppgifterna under 1-9 skall kunna fullgöras,
11. planläggning och andra för verksamheten behövliga förberedelser.

⁵ http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/civilforsvarslag-196074_sfs-1960-74

Självskyddsutbildningen igång

Under senhösten 1961 startade självskyddsutbildningen, bekostad med statsmedel, tillsammans med Röda Korset och Svenska Brandförsvarsförbundet. Uppdraget var att utbilda svenska folket i självskydd och den verksamheten dominerade förbundets arbete hela 1960- och 1970-talen.

Den största målgruppen fann man i skolorna och under lång tid nådde man de flesta högstadieläverna med *Personligt skydd*. Utbildningen utgjorde under hela 1960-talet Civilförsvarsförbundets huvuduppgift och det blev en period av starkt framåtskridande inom civilförsvaret. Utbildningen delades upp i tre kurser:

- Personligt skydd.
- Olycksfallsvård.
- Brandskydd.

Tidskriften Civilförsvaret blir Civilt Försvaret

År 1963 ändrades tidskriften namn från CIVILFÖRSVAR till CIVILT FÖRSVAR. En enda bokstavs skillnad, men ett namn täckande ett betydligt utvidgat verksamhetsområde och tidskriften var nu ett organ för "civilförsvaret, ekonomiskt försvar och psykologiskt försvar". Den riktade sig därmed också till den civila försvarssektorn utanför civilförsvaret, som till exempel leverantörer av utrustning m m.

Civilt Försvaret fortsatte att ges ut i samma skepnad till och med 1982 och med ett innehåll som var begränsat till intresserade av mer eller mindre tekniska frågor rörande det civila försvaret. Tidskriften upplevdes i övrigt som ganska "torr" och tråkig.

Allmänheten fjärmas

Ett steg bort från människornas aktiva medverkan i civilförsvaret togs under 1964. Uppvisningar och demonstrationer skedde bakom avspärningar. Allmänheten var inte med längre – civilförsvaret sköttes mer som en förvaltning på tjänstetid.

Färre medlemmar

Medlemsantalet för Civilförsvarsförbundet minskade från de höga siffrorna under det sista krigsåret. År 1969 understeg det 50 000 för att så småningom landa på 10 000 medlemmar.

1970-talet

Vid slutet av 1960-talet omprövades successivt den nukleära hotbilden. I 1972 års försvarsbeslut slogs det fast att befolkningskyddet inte skulle, och inte kunde, utformas för att möta en omfattande terrorbekämpning riktad direkt mot stora befolkningscentra.

Hemmavarande svenskar skulle i fortsättningen i första hand skyddas mot verkningarna av konventionella stridsmedel vid bekämpning av mål i samband med invasion och vid markstrider. Befolkningen som sådan skulle inte ses som ett primärt mål för en angripare. Målet skulle därför i stället vara att skydda folk mot sidoverkningarna av konventionell krigföring mot militära mål samt mot enstaka begränsade insatser av ABC-stridsmedel. Skydd och undsättning skulle därmed ersätta utrymning som det främsta medlet. Skydd skulle kunna ges för radioaktivt nedfall vid kärnvapenkrig i vår omvärld. Ett omfattande förändringsarbete för anpassning av civilförsvaret till denna nya doktrin startade i mitten av 1970-talet vilket bl.a. ledde till en ny undsättningsorganisation som var mer rörlig än den tidigare organisationen. Denna var avpassad till den förändrade hotbilden. År 1973 var den beslutade civilförsvarsorganisationen klar till 90 %.

Utrymningsplanläggningen förändrades mot ett mer flexibelt utnyttjande. År 1975 kom en ny skyddsrumslag med kommunalt ansvar för skyddsrumbyggande och man påbörjade återigen byggandet av skyddsrum i städernas innerområden. Kommunerna fick härvid en framträdande roll.

Efter totalförsvarsbesluten 1972 och 1977 förändrades också civilförsvarets ledning. Civilförsvarsstyrelsen fick en ny intern organisation. Fem utbildnings- och förrådsanläggningar tillkom i landet, länsstyrelsernas försvarsenheter omorganiserades och all civil totalförsvarsverksamhet i länen samlades dit liksom tillsynen för räddningstjänsten i länet. Antalet civilförsvarsområden reducerades ytterligare.

Kvinnor och barn

Under detta årtionde kretsade Civilförsvarsförbundets verksamhet mycket kring kvinnor och barn. I skolorna undervisades årligen cirka 70 000 högstadiel elever i självskydd av förbundets nära 300 instruktörer.

Beredskap, ÖCB

1980-talet ⁶

Under 1980- och 1990-talen gjordes omfattande organisations- och verksamhetsförändringar inom de civila delarna av totalförsvaret. För civilförsvarets del handlade det om att ansvaret till stor del överfördes till kommunerna och att verksamheter för fred och krig skulle integreras.

Med 1982 års totalförsvarsbeslut bestämdes att kommunerna från den 1 januari 1987 återigen skulle ansvara för ledningen av civilförsvarsverksamheten på lokal nivå i krig och att de i fred skulle utföra erforderlig planering.

Bestämmelserna om kommunernas planläggning för civilförsvarsverksamhet och om deras rätt till ersättning för detta kom emellertid att tillämpas redan från den 1 januari 1985. Planer skulle vara upprättade och fastställda senast under 1986.

Beslutet innebar omfattande förändringar av civilförsvarslagen och innehöll detaljerade bestämmelser för kommunernas nya skyldigheter. Staten ställde till varje kommuns förfogande en civilförsvarschef med civilförsvarsstab och övriga resurser som länsstyrelserna fastställde för varje kommun.

Civilförsvarsförbundet fick i uppdrag att rekrytera och utbilda 30 000 hemskyddsombud, allt på frivillig basis.

I Försvarsbeslut 1982 kan man utläsa att:

- Hela befolkningen skall försees med skyddsmask.
- Utrymningsfilosofin avvecklas o skyddsrum ska åter byggas.
- Hemskyddet ska återupptas.

Skyddsmask för befolkningen

För både krig och fred

Året som civilförsvaret på allvar började inrikta sig på att skydda samhället mot fredstida kriser och katastrofer var 1983. Skyddsmasker och skyddsrum tonades ned inom Civilförsvarsförbundets verksamhet och istället visades allmänheten hur man kunde förebygga allvarliga kriser och klara sig lindrigare undan om de ändå skulle inträffa.

På myndighetsnivå började man tänka på hur en ny hemskyddsorganisation skulle introduceras, bestående av en civilförsvarspliktig ledningskärna kompletterad av frivilligt rekryterade och utbildade volontärer. Meningen var att organisationen i första hand skulle fungera i beredskaps- och krigssituationer.

Civilförsvarsförbundet såg positivt på att ansvara för den frivilliga delen och började omgående driva frågan att det viktiga var att den skulle fungera redan i fred. Man såg att fredsorienteringen var betydligt enklare att marknadsföra och även att motivera nya medlemmar. Ett tecken på det senare var att förbundets medlemsantal femfaldigades under den nya hemskyddsepoken.

⁶ Totalförsvarets ledning under kalla kriget, Sten Munck af Rosenschöld

Civila Försvarstidningen

I februari 1983 bytte Civilförsvarsförbundets tidskrift Civilt Försvar namn till Civila Försvarstidningen.

Civila Försvarstidningen var ett klart trendbrott inom genren och ambitionen var att göra den intressant för läsarna hellre än som tidigare en informationskanal för torra myndighetsskribenter. Den var delvis subventionerad av statliga myndigheter men ändå mycket samhällskritisk.

Ledande artiklar handlade ofta om olika kända personers uppfattning av det civila försvaret. Civila försvarstidningen fick en bred läsekrets, långt utanför försvaret, och innehållet citerades ofta i rikspressen.

Civila försvarstidningen

Hemskyddet som beredskapsorganisation

Riksdagen beslöt att ansvaret för hemskyddet skulle överföras till kommunerna, som hade att inrätta en ny hemskyddsorganisation. Den skulle organiseras med både pliktpersonal och frivilliga. Härigenom åstadkoms en stark samhällsanknytning och förutsättningar skapades för befolkningen att aktivt delta i civilförsvarsverksamheten. 1982 års totalförsvarsbeslut poängterade också betydelsen av att beredskapshänsyn togs i den allmänna samhällsutvecklingen. Om samhället gjordes mindre sårbart minskade behovet av kompletterande beredskapsåtgärder inför kriser och krig.

Det var då fråga om lokala grupper med centralt utbildade hemskyddsledare och lokalt rekryterade, utbildade och övade frivilliga så kallade hemskyddsombud. Det innebar i praktiken ett ombud i varje kvarter inom skyddsrumsorter.

Statens räddningsverk (SRV)

En viktig utgångspunkt för 1986 års reform av det civila försvaret var den s k ansvarsprincipen. Ett ansvar i fred skulle motsvaras av ett ansvar i krig. Bland annat med detta som bakgrund bildades SRV genom en sammanslagning av Civilförsvarsstyrelsen, Statens brandnämnd och Riksnämnden för kommunal beredskap. Denna myndighet blev ansvarig för funktionen civilförsvar, vars beteckning senare kom att ändras till befolkningsskydd och räddningstjänst. Genom detta integrerades freds- och krigsperspektiven.

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB)

ÖCB bildades 1986 och gavs fyra huvuduppgifter:

- Samordna beredskapsförberedelserna inom det civila försvaret på central myndighetsnivå.
- Vara ansvarig myndighet för funktionerna civil ledning och samordning.
- Ansvara för försörjning av industrivaror.
- Ansvara för försörjning med transporter.

ÖCB gavs inte någon direktiv rätt gentemot övriga myndigheter inom det civila försvaret utan skulle verka genom sin auktoritet och kompetens. ÖCB fick i uppgift att samordna de funktionsansvariga

myndigheterna på central nivå. ÖCB:s samordningsuppdrag var ett övergripande ansvar under regeringen för frågor som var gemensamma för det civila försvaret.

Nedskärningar i försvarsbeslut

1987 års försvarsbeslut präglades av nya omprövningar av det civila försvarets planering. Den ekonomiska ramen skars ned med 15 %. Skyddsrumbyggandet reducerades och en betydande utförsäljning av beredskapslager inleddes. Fredskrisberedskapen avvecklades och beredskapen för ett neutralitetsfall tonades ned.

Samma år fick Civilförsvarsförbundet riksdagens uppdrag att rekrytera och utbilda 30 000 hemskyddsombud för verksamhet i landets kommuner. Hemskyddsombuden skulle användas inom den nya hemskyddsorganisationen vid beredskap.

Nya lokala civilförsvarsföreningar startades på löpande band med starkt stöd av länsstyrelser och kommuner. Snart fanns föreningar i alla kommuner. Kanslichefer anställdes i länsförbunden. Vid den här tiden var det ca 15 000 medlemmar. Förbundet upplevde en stark tillväxt såväl organisatoriskt som i medlemsantal och verksamheten fördes över till den lokala och regionala nivån.

Hemskyddsombudens uppgifter var begränsade till krig eller krigshot men förbundet lade även till andra uppgifter för användning om kommunernas normala resurser skulle behöva extra hjälp i fredstid. Hemskyddet blev utan tvekan ett stort lyft för Civilförsvarsförbundet. En av förbundets allra trognaste "draghästar" under många decennier, Berne Strömqvist i Kronoberg, uttryckte det så här: "Det var en härlig tid med föreningar som var engagerade för uppgiften. Det var som att dricka ett friskt källvatten när vi besökte föreningarna. För att bibehålla kontakten och kunskapen genomförde vi vidareutbildningar med hemskyddet. Iordningställande av skyddade utrymmen, föreläsningar om kriser, övningar etc. Hemskyddet lyfte vår organisation."

Hemskyddets dag introducerades och arrangerades i föreningarnas regi under fem år, med allt fler lokala aktiviteter.

Hemskyddsmässa

Den första hemskyddsmässan, som anordnades i Norrköping 1988, blev en succé. Mässan genomfördes sedan vart annat år till och med 1996. Ett veckolångt hemskyddsläger arrangerades för aktiva i föreningarna för att öka rekryteringen till hemskyddet. Lägren organiserades i tre år.

1990-talet

Då det kalla kriget tog slut hade Sverige en omfattande beredskapsorganisation. Från andra världskriget till slutet av 1990-talet genomfördes beredskapsplanering inför krig och krigsfara inom totalförsvaret. Det civila försvaret bestod fortfarande av myndigheter med tydligt samordningsansvar som Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, Styrelsen för psykologiskt försvar senare också Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB). Ännu fanns civilbefälhavare och länsstyrelserna som högsta civila totalförsvarsmyndighet. Snart började dock beredskapsorganisationen avvecklas gradvis. Idag är det bara länsstyrelserna som finns kvar på regional nivå.

I praktiken upphörde berörda myndigheters och andra aktörers planering för höjd beredskap eftersom det inte längre fanns något behov. De resurser som specifikt hade skapats för det civila försvaret under andra världskriget och det kalla kriget fram till åren kring 1990 hade blivit inaktuella och kunde tas ur drift.

Förändringen av arbetet med det civila försvaret pågick samtidigt som beredskapsarbetet fokuserades på hanteringen av krissituationer i fredstid. Denna omorientering från civilt försvar till krisberedskap har sin grund i 1990-talets breddning av den säkerhetspolitiska hotbilden.

Civilförsvarslagen upphörde att gälla 1995 och därmed utmönstrades också civilförsvaret som ett lagreglerat begrepp. Den 1 juli 1995 började i stället lagen (1994:1720) om civilt försvar (LCF) att gälla. Den nya lagen hade en helt annan ansats och omfattning än den upphävda lagen och den byggde på den definition av begreppet civilt försvar som fortfarande gäller enligt lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap. I LCF fanns bestämmelser om kommunernas och landstingens ansvar inom det civila försvaret samt bestämmelser om hemskydd, verkskydd och befolkningskydd.

Med befolkningskydd avsågs i lagen åtgärder för att skydda befolkningen och civil egendom från krigets verkningar. Samtidigt med att LCF trädde i kraft infördes nya bestämmelser om räddningstjänsten under höjd beredskap i den då gällande räddningstjänstlagen (1986:1107). På det sättet tydliggjordes att den tidigare statliga civilförsvarsorganisationens ansvar för räddning av liv och egendom samt brandsläckning nu blev ett ansvar för den kommunala räddningstjänsten.

Omvandlingen av Sveriges Civilförsvarsförbund från en resurs för hemskyddet (höjd beredskap och krig) till en krishanteringsresurs och säkerhetsfrämjare i djupaste fred fortsatte. Insikten om behovet av en lokal förankring i förbundet förstärktes. Området energiinformation introducerades och Civilförsvarsförbundet inledde ett flerårigt samarbete med Energimyndigheten för att öka hushållens förmåga att hantera längre elavbrott. Medlemsantalet låg på ca 52 000 medlemmar.

Överlevnadskunskap på export

En ny hemskyddsutbildning introducerades 1991. Den tog, förutom krigsberedskap, också upp överlevnad i ett sårbart samhälle. Instruktörsutbildningen fördes helt över till länsförbunden och de centrala instruktörskurserna lades ner. Självskyddsutbildningen omarbetades och inriktades mer på grundläggande överlevnadskunskaper, mindre på skyddsmasker och skyddsrum.

Civilförsvarsförbundet inledde kontakterna med Baltikum; främst Estland och Litauen; med att introducera frivilligverksamhet i Estland och med att arrangera studiebesök av Litauens försvarsminister i Sverige.

Tidningen Civil

Tidskriften ändrade från och med 1991 namn till Civil. Den fick en betydligt exklusivare design än tidigare; utseendemässigt "i veckotidningsklass men med bättre papperskvalitet och tryck." Innehållet var proffsigt och riktat både till medlemmar, kommuner och andra med försvarsintresse.

När ekonomin började tryta för tidskriften tvingades besparingar att göras. Utformningen blev "standard datagrafik" och inte heller innehållet väckte någon större entusiasm bland läsare, som nästan uteslutande var medlemmar eller andra som fick den gratis. Sedan dess fortsatte Civil att vara framför allt en medlemsskrift. Samtidigt genomgick den en viss uppgradering. Många saknade dock dess status som slagkraftig samhällsdebattör.

2016 lades tidningen Civil på is tills vidare. Anledningen var den kraftigt försämrade ekonomin, vilket också innebar ungefär en halvering av förbundets personal.

Tidningen Civil

30 000 hemskyddare

Målet att rekrytera 30 000 hemskyddare nåddes år 1992. En stor manifestation, där kungen deltog, hölls i Stockholm.

Särskilda satsningar gjordes för att få med invandrare i hemskyddet.

Hemskyddare engagerades allt mer i fredstida verksamhet, till exempel skötte Stockholms Civilförsvarsförbund med sina hemskyddare information och viss bevakning vid Vattenfestivalen.

Ungdomssatsning inleddes genom att skapa en central ungdomsgrupp. Förbundet utvecklade sin överlevnadsverksamhet och särskild överlevnadsutbildning introducerades.

Samtidigt fortsatte den stora omvandlingen av totalförsvaret till följd av det kalla krigets slut och kommunismens fall.

Kungens närvaro vid manifestation i Stockholm

Hitta Vilse®

Mångåriga medarbetaren och överlevnadsexperten Harry Sepp skapade konceptet och figuren *Hitta Vilse*, som snabbt blev förbundets främsta profil. Begreppet blev snabbt mycket uppmärksammat och spritt.

Samarbete inleddes med bland annat McDonalds och Parken Zoo, Eskilstuna. Förbundet påbörjade samtidigt att utveckla en utbildning för fredstida hemberedskap och andra fredstida aktiviteter.

Ungdomsläger och verksamhetsledare

Ungdomsläger arrangerades för första gången 1994 med ett stort antal deltagare. Hemskyddsutbildningen reviderades och inriktades nästan helt på säkerhet och beredskap mot svåra påfrestningar i fredstid. Hemskyddet föreslogs bli helt kommunalt. Förbundet försökte hitta nya lokala och regionala verksamhetsformer. Försök med verksamhetsledare påbörjades i två län.

Hembert

Hemberedskap för barn i form av pojken Hembert introducerades 1995. Där ställdes praktiska frågor. Vad gör man om man är ensam hemma och det blir svart i hela kvarteret? Och strömmen kommer inte tillbaka. Ska man tända ljus? Kan man ordna med mellanmål? Barn konstaterades gilla att lösa problem och kunna göra saker själva. Med hjälp av Hembert fick de lära sig hur man kan fixa mat, vatten, värme och belysning när det inte finns någon el.

År 1995 trädde en ny lag om civilt försvar i kraft och ansvaret för hemskyddet överfördes på kommunerna.

Hemskyddet i malpåse

Det statliga civilförsvaret överfördes efterhand till kommunerna. Omvandlingen av totalförsvaret blev mer konkret. Lagen om civilt försvar trädde i kraft 1 juli 1996, varvid hemskyddet blev helt kommunalt. Till följd av ansvarsöverföringen och ekonomiska nedskärningar i kommunerna, blev hemskyddet mer och mer en organisation i malpåse och en papperskonstruktion i många kommuner.

Förbundet fortsatte att utveckla och prova nya verksamhetsformer och aktiviteter. Nu påbörjades arbetet med att utveckla frivilliga grupper för insatser i fredstid med hemskyddet som bas. Förbundet drev på för att kommunerna skulle teckna avtal med föreningarna om uppdrag.

Säkerhet & Överlevnad

En folkbildning om sårbarhet och krishantering introducerades 1997 under namnet Säkerhet & Överlevnad.

Samma år kom Kattis & Roffe® – katten och hunden som lär barn hemsäkerhet. Barn och föräldrar fick genom den kloka Kattis och den olycksdrabbade Roffe lära sig att upptäcka och undvika olycksrisker i närmiljön. Kursen gav kunskap om att förebygga och hantera barnolycksfall: fallolyckor, trafikolyckor, förgiftning, kvävning, drunkning, larmning till 112, brand och elolyckor samt vikten av att bära cykelhjälm.

Internet

Årtiondet avslutades med att Civilförsvarsförbundet debuterade på Internet 1999 med adressen www.civil.se

2000-talet

År 2002 fattade riksdagen beslut om att införa ett nytt krishanteringssystem med kommunerna som samordningsansvariga på lokal nivå. ÖCB lades ner tillsammans med SRV och SPF. I stället inrättades Krisberedskapsmyndigheten (KBM), som senare uppgick i MSB. De fick i uppgift att handlägga frågor rörande civilt försvar. Med hjälp av så kallade anpassningsperioder om fem eller tio år skulle samhället kunna öka förmågan att motstå olika typer av angrepp.

LCF upphörde att gälla den 1 september 2006 och ersattes av lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH). I den lagen fanns inga bestämmelser om befolkningskydd. Frågor om utrymning och inkvartering reglerades i stället i en annan lag (2006:546) om utrymning och inkvartering m.m. under höjd beredskap. Centrala bestämmelser om skyddsrum överfördes till lagen (2006:545) om skyddsrum. I samband med den förändringen överfördes alla uppgifter för skyddsrum, såsom beslut om byggande av skyddsrum, registerhållning, besiktning och kontroll, från kommunerna till staten. Ansvarig myndighet är numera MSB.

Civilförsvarsförbundet fick ny grundstadga där krig inte längre var det primära syftet med verksamheten. Det blev däremot uppgiften att förebygga och hantera fredstida olyckor, kriser och katastrofer.

Frivilliga resursgrupper

Konceptet frivilliga resursgrupper, FRG, började utvecklas 2003 och Civilförsvarsförbundet fick utbildningsuppdraget från Krisberedskapsmyndigheten. Vid årets slut fanns 97 färdigt utbildade frivilliga resursgrupper i 88 av landets kommuner och 23 139 medlemmar fanns registrerade vid slutet av år 2005. Uppdraget innebar för Civilförsvarsförbundet att dess kontakter med ideella organisationer inom samhällets säkerhet och beredskap breddades.

Uppfräschade barnsäkerhetsmaterial

Under våren 2005 reviderades materialen för barnsäkerhetsutbildningarna. Hitta Vilse®, Kattis & Roffe® samt Hembert fick status som självskyddskurser. Utbildningarna fick modernare utseende då både fakta och språk reviderades i ledarhandledningarna och barnens arbetshäften. Under året kunde omkring 40 000 barn ta del av dessa barnsäkerhetskoncept.

Insikten om behovet av en helhetssyn även på frivilliga insatser i krishanteringens växte sig allt starkare i Civilförsvarsförbundet.

Hjärta att hjälpa

År 2006 startade förbundet kampanjen Hjärta att hjälpa. Som mål sattes att varje civilförsvarsförening skulle hitta finansiering till minst en hjärtstartare per kommun samt en värd för att tillhandahålla en lämplig plats. I januari 2016 hade 2 817 hjärtstartare förmedlats genom Civilförsvarsförbundets projekt.

Hjärtstartarregistret

I samarbete med Svenska rådet för hjärt-lungräddning startades år 2009 Hjärtstartarregistret. Tanken var att de hjärtstartare som placerats ut runt om Sverige skulle registreras så att man snabbt kunde se var hjärtstartare fanns tillgängliga inom ett område, exempelvis där man bor eller jobbar. Vid årsskiftet 2015/2016 fanns 9 923 registrerade hjärtstartare.

Civilförsvarsförbundet idag

Så här beskriver förbundet nu sina viktigaste aktuella verksamheter.

Vi utbildar

Vi ökar ditt riskmedvetande. På våra kurser lär du dig klara olyckor och krislägen, såsom längre elavbrott, förorenat dricksvatten, en längre tids isolering och nödsituationer utomhus. Varje hushåll bör göra sin egen risk- och sårbarhetsanalys. Ju mer vi är förberedda och ju mer vi kan om hot och risker, desto bättre klarar vi oss – både som individer och tillsammans.

Vi informerar

Vi ger tips och råd om säkerhet i vardagen. Är du bra förberedd i vardagen klarar du även kriser bättre. Mycket kan förebyggas med enkla medel. En del av tipsen hittar du på vår webbplats. Fler tips får du på våra kurser.

Vi hjälper

Frivilliga Resursgrupper (FRG) finns som extra resurs vid olyckor och kriser i samhället. I en FRG ingår personer från olika frivilligorganisationer med en sammanlagt mycket bred kunskap.

Civilförsvarsförbundet planerar och genomför utbildningen för FRG. Som stöd till FRG har vi resursregistret MAX. MAX ger snabbt svar på vilka kompetenser och vilken materiel som finns att använda på en ort vid en kris.

Med hjälp av Civilförsvarsförbundets lokalföreningar och sponsorer placerar vi ut hjärtstartare runt om i Sverige. Vi vill att det ska finnas minst en hjärtstartare tillgänglig på platser där många människor rör sig och där avstånden är för långa vid ett hjärtstopp.

Civilt försvar idag

Civilt försvar och arbetet med detta, tar sin utgångspunkt i samhällets krisberedskap och syftar till att inför och under höjd beredskap samt under krig värna befolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna samt bidra till försvarsmaktens förmåga att möta ett väpnat angrepp.⁷

Det civila försvaret omfattar hela samhället med all den verksamhet som måste fungera under höjd beredskap. För att en sådan omfattande verksamhet ska kunna fungera krävs noggrann planering och god samordning.

Att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret är en förutsättning för att genomföra den försvarspolitiska inriktningen för perioden 2016 - 2020. Planeringen för civilt försvar har återupptagits och ska genomföras utifrån de anvisningar regeringen har beslutat. Det är av stor vikt att planeringen samordnas mellan det civila och det militära försvaret, att kunskapshöjande åtgärder och övningar genomförs och att beredskapsåtgärder vidtas i samverkan med berörda aktörer.

I det fortsatta arbetet är det nödvändigt att bland annat se över och tydliggöra ansvarsområden för berörda myndigheter för att säkerställa en sammanhängande planering. Det finns även anledning att se över tillämpbarhet och behov av ändringar i relevanta författningar för totalförsvaret. Regeringen vill särskilt betona vikten av att beredskapsplanering påbörjas inom kommuner och landsting samt att länsstyrelserna fortsätter sitt arbete med planeringen av totalförsvaret. Samarbete med privata aktörer behöver utvecklas, säkerhetsskydd är centralt och beredskapsplanering behöver fördjupas inom områdena livsmedelsförsörjning, sjukvård, transporter, skydd och säkerhet, energi samt elektroniska kommunikationer. Vidare är det viktigt att aktörerna bland annat har bättre tillgång till säkra kommunikationer och anpassade lokaler, fungerande arbetsformer för samverkan och ledning samt säkerställd personalförsörjning och uthållighet.⁸

⁷ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/forsvar/civilt-forsvar/>

⁸ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/forsvar/civilt-forsvar/mal-for-civilt-forsvar/>